

การวิเคราะห์ศฤงคารรสที่ปรากฏในบทละครเรื่องอิเหนา
พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

AN ANALYSIS OF LOVE APPRECIATION IN INAO
WRITTEN BY KING RAMA II

ชนิดาภา ผิวอ่อน¹ และ สนม ครุฑเมือง¹

Chanidapa Pue-on¹ and Sanom Khrutmuang²

มหาวิทยาลัยนเรศวร ตำบลท่าโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก 65000^{1,2}

Naresuan University, Thapoh Sub-district, Muang District, Phitsanulok Province 65000^{1,2}

บทคัดย่อ

การวิเคราะห์ศฤงคารรสที่ปรากฏในบทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ศฤงคารรสที่ปรากฏในบทละครเรื่องอิเหนาฉบับพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย โดยมีกรอบการวิเคราะห์คือ ความรักต่อบุคคล ความรักต่อสถาบัน และความรักต่อสิ่งต่าง ๆ

ผลการวิจัยพบว่าในบทละครเรื่องนี้ปรากฏศฤงคารรสจำนวน 415 คำประพันธ์ โดยพบความรักต่อบุคคลมากที่สุด 376 คำประพันธ์ คิดเป็นร้อยละ 90.60 รองลงมาคือความรักต่อสถาบัน 31 คำประพันธ์ คิดเป็นร้อยละ 7.47 และความรักต่อสิ่งอื่น ๆ 8 คำประพันธ์ คิดเป็นร้อยละ 1.93

ความรักต่อบุคคล พบความรัก 5 ประเภท คือ 1. ความรักต่อบุพการี 2. ความรักต่อลูก 3. ความรักต่อญาติพี่น้อง 4. ความรักแบบชู้สาว 5. ความรักเพื่อน ความรักต่อสถาบัน พบความรัก 3 ประเภท คือ 1. รักสถาบันกษัตริย์หรือผู้บังคับบัญชา 2. รักประชาชนหรือผู้ใต้บังคับบัญชา 3. รักชาติ ถิ่นฐานบ้านเมือง และความรักต่อสิ่งอื่น ๆ พบความรัก 2 ประเภทคือ 1. รักในสิ่งที่เป็นนามธรรม 2. รักสิ่งของ ผลการวิเคราะห์พบความรักแบบชู้สาวมากที่สุด โดยพบทั้งสิ้น 268 คำประพันธ์ คิดเป็นร้อยละ 64.58 รองลงมาคือ ความรักต่อลูก 52 คำประพันธ์ คิดเป็นร้อยละ 12.53 ความรักต่อญาติพี่น้อง 41 คำประพันธ์ คิดเป็นร้อยละ 9.88 รักสถาบันกษัตริย์หรือผู้บังคับบัญชา

¹ นิสิตหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์

² รองศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์

22 คำประพันธ์ คิดเป็นร้อยละ 5.30 รักเพื่อน 10 คำประพันธ์ คิดเป็นร้อยละ 2.41 รักในสิ่งที่เป็นนามธรรม 7 คำประพันธ์ คิดเป็นร้อยละ 1.69 รักบุพการี 5 คำประพันธ์ คิดเป็นร้อยละ 1.20 รักประชาชน 5 คำประพันธ์ คิดเป็นร้อยละ 1.20 รักชาติ 4 คำประพันธ์ คิดเป็นร้อยละ 0.96 และรักสิ่งของ 1 คำประพันธ์ คิดเป็นร้อยละ 0.24 ตามลำดับ

คำสำคัญ : อิเหนา, ศฤงคารรส, ความรัก

ABSTRACT

The objective of this thesis was to analyze love appreciation in INAO written by KING RAMA II. The analysis framework in the study was: love for the person, love for the institution, and love for other things.

The research found that there were 415 tastes of love in literature appeared in the play, the most were the love for the person as 376 poems, calculated as 90.60%. Next, there were 31 words dedicated for the institution which was 7.47%, and for the other things, 8 words or 1.93%.

In case of love for the person, it could be divided into five categories: 1) love for parents 2) love for child 3) love for relatives 4) love for couple 5) love for friend. The love for institution could be divided into three types: 1) love for King or institution 2) love for people or employee 3) love for homeland. Lastly, the love for other things could be divided into two categories: 1) abstract love 2) material love. The results were found as 268 words, 64.58% while love in children was 52 words which were 12.53%. Next, love with relatives 41 words, or 9.88%. Love for King or institution was 22 words, 5.30%. Love for friend was 10 words calculated as 2.41%. Abstract love was 7 words or 1.69%. Love in parents 5 words, 1.20%. Love with people was 5 words, 1.20%. Patriotism was 4 words, and love for other things 1 words, 0.24% respectively.

KEYWORDS : INAO, Love Appreciation, Taste of Love in Literature

บทนำ

วรรณกรรมเกิดขึ้นมาจากมนุษย์ มนุษย์เป็นผู้สร้างวรรณกรรมและในขณะที่เดียวกันมนุษย์ก็เรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ผ่านวรรณกรรม ซึ่งจะเห็นได้จากการที่มนุษย์เล่าเรื่องราว ประสบการณ์ ถ่ายทอดความคิด อารมณ์ ความรู้สึก และความรู้เป็นวรรณกรรมเพื่อบอกเล่าเรื่องราวเหล่านั้นให้บุคคลอื่นได้ศึกษา และรับรู้ นอกจากนี้ มนุษย์ยังอ่านวรรณกรรมเพื่อรับรู้เรื่องราวและเก็บเกี่ยวประสบการณ์ของผู้อื่นผ่านทางวรรณกรรมเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในชีวิตอีกด้วย

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ปี พ.ศ.2554 (2556) ได้ให้ความหมายของวรรณกรรมว่า “วรรณกรรม คือ น. งานหนังสือ, งานประพันธ์, บทประพันธ์ทุกชนิดทั้งที่เป็นร้อยแก้วและร้อยกรอง เช่น วรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ วรรณกรรมของเสถียรโกเศศ วรรณกรรมฝรั่งเศส วรรณกรรมประเภทสื่อสารมวลชน” วรรณกรรมจึงมีหลากหลายประเภท ไม่ว่าจะเป็น ร้อยแก้ว ร้อยกรอง สารคดี หรือตำราวิชาการต่าง ๆ และ สนมครุฑเมือง (2527) ยังได้กล่าวว่า “วรรณกรรมนั้นมีความหมาย รวมไปถึงวรรณคดีที่ได้รับการยกย่องว่าแต่งดีด้วย”

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ปี พ.ศ. 2554 (2556) ให้ความหมายของวรรณคดีว่า “วรรณคดี คือ น. วรรณกรรมที่ได้รับยกย่องว่าแต่งดีมีคุณค่าเชิงวรรณศิลป์ถึงขนาด” ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีว่าวรรณคดีไทยตั้งแต่อดีตส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลมาจากวรรณคดีสันสกฤต เช่นเรื่อง รามเกียรติ์ เป็นต้น

ผู้ศึกษาวรรณคดีไทยจึงควรมีความรู้ในทฤษฎีวรรณคดีสันสกฤตเพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางที่สำคัญในการวิเคราะห์วิจารณ์วรรณคดีไทยต่อไป

วรรณคดีศึกษาของสันสกฤตเป็นวิชาที่มีมาแต่โบราณ เรียกกันว่าอสังการศาสตร์ โดย “อสังการศาสตร์” มาจากความคิดที่ว่า สิ่งที่ทำให้วรรณคดีมีคุณค่าคือสิ่งที่ประดับตกแต่งวรรณคดี เช่น ถ้อยคำที่งดงามและไพเราะ เช่นเดียวกับอสังการที่ประดับร่างกายมนุษย์ ซึ่งเท่าที่ปรากฏตามประวัติวรรณคดีมีทฤษฎีสำคัญอยู่ 8 ทฤษฎี ได้แก่ “ทฤษฎีรส” ว่าด้วยอารมณ์ของผู้อ่าน “ทฤษฎีอสังการ” ว่าด้วยความงามในการประพันธ์ “ทฤษฎีคุณ” ว่าด้วยลักษณะเด่นของการประพันธ์ “ทฤษฎีรสีติ” ว่าด้วยลีลาในการประพันธ์ “ทฤษฎีวณิ” ว่าด้วยความหมายแฝงในการประพันธ์ “ทฤษฎีวโกรคติ” ว่าด้วยภาษาในการประพันธ์ “ทฤษฎีอนุมิติ” ว่าด้วยการอนุมานความหมายในการประพันธ์ และ “ทฤษฎีเออาจิตตะ” ว่าด้วยความหมายเหมาะสมในการประพันธ์

ทฤษฎีรส เป็นทฤษฎีหนึ่งในอสังการศาสตร์ ที่ว่าด้วยเรื่องอารมณ์ของผู้อ่าน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในการประเมินคุณค่าของวรรณคดี โดยกฤษณา รัชมณี (2534) ได้กล่าวว่า

ทฤษฎีรสในวรรณคดีมีพื้นฐานมาจากทฤษฎีรสในการละครซึ่งมีต้นตำรับคือนาฏยศาสตร์ของภารตมุณีในคริสต์ศตวรรษที่ 1 นักวรรณคดีในสมัยต่อมาได้นำความคิดเรื่องรสมาวิเคราะห์วรรณคดี โดยถือว่า

วรรณคดีเหมือนกับละครในแง่ที่เป็นศิลปะที่ ศิลปินถอดถ่ายอารมณ์ไว้เช่นเดียวกัน แต่ต่างกันตรงที่ใช้สื่อแสดงไม่เหมือนกัน กล่าวคือ ละครใช้ผู้แสดง ฉาก ฯลฯ สื่อสารกับผู้ชม ส่วนวรรณคดีใช้ตัวอักษรในการสื่อสารถึงผู้อ่าน

อารมณ์ต่าง ๆ ที่กวีแสดงไว้ในผลงาน เรียกว่า “ภาวะ” ซึ่งภาวะหลักมี 8 อย่าง คือ ความรัก (รติ) ความขบขัน (หาสะ) ความทุกข์ (โศก) ความโกรธ (โกรธะ) ความมุ่มม่น (อุตสาหะ) ความน่ากลัว (ภย) ความน่ารังเกียจ (ชุกุปลา) และความน่าพิศวง (วิสมยะ) ต่อมาจึงมีความสงบ (ศมะ) เพิ่มเข้ามาเป็นภาวะที่ 9 โดยเหตุแห่งการเกิดภาวะเรียกว่า “วิภาวะ” และผลแห่งภาวะเรียกว่า “อนุภาวะ” เมื่อผู้อ่านได้รับรู้ภาวะที่กวีแสดงไว้แล้ว ก็จะเกิดอารมณ์ตอบสนองต่อภาวะนั้น เรียกว่า รส มี 9 รสเท่ากับจำนวนภาวะ และสัมพันธ์กับแต่ละภาวะดังนี้ ความซาบซึ่งในความรัก (ศฤงคารรส) เป็นอารมณ์ตอบสนองภาวะรัก ความสนุกสนาน (หาสะรส) เป็นอารมณ์ตอบสนองภาวะขบขัน ความสงสาร (กรุณารส) เป็นอารมณ์ตอบสนองภาวะทุกข์โศก แค้นเคือง (เรธาทรส) เป็นอารมณ์ตอบสนองภาวะโกรธ ความชื่นชมในความกล้าหาญ (วีรรส) เป็นอารมณ์ตอบสนองภาวะมุ่มม่นในการต่อสู้ ความเกรงกลัว (ภยานกรส) เป็นอารมณ์ตอบสนองภาวะน่ากลัว ความเปื้อนระอา ซิงซัง (พีภัตสรส) เป็นอารมณ์ตอบสนองภาวะน่ารังเกียจ ความอัศจรรย์ใจ (อัทฤตรส) เป็นอารมณ์ตอบสนองภาวะน่าพิศวง และความสงบใจ (सानตรส) เป็นอารมณ์ตอบสนองภาวะสงบ

กุสุมา รักษมณี (2534) ยังได้กล่าวถึงรสตามทฤษฎีวรรณคดีการละครว่า “ตามทฤษฎีการละคร มีการแบ่งรสตามความสำคัญเป็น 2 กลุ่ม คือรสที่เป็นต้นเหตุของรสอื่น ได้แก่ ศฤงคารรส เรธาทรส วีรรส และพีภัตสรส และอีกกลุ่มคือรสที่เกิดคล้อยตามมา ได้แก่ หาสะรส กรุณารส อัทฤตรส และภยานกรส”

ศฤงคารรส คือความซาบซึ่งในความรัก เป็นอารมณ์ตอบสนองภาวะรัก ซึ่งจากการศึกษาค้นคว้าของผู้วิจัย ทำให้พบว่า มีการแบ่งความรักในศฤงคารรสตามลักษณะที่ต่างกัน เช่น

สมเกียรติ รักษมณี (2551) จำแนกศฤงคารรสได้เป็น 3 ประการ คือ “อโยคะ” คือชายหญิงยังมีได้เคยพบปะกันมาก่อน ประราธนาจะสานสัมพันธ์ติดต่อกัน ด้วยกลวิธีอันแสดงถึงความรักใคร่และพึงใจต่อกัน “วิโยคะ” คือชายหญิงมีความรักใคร่ต่อกันอย่างยิ่ง มีความสนิทสนมรักใคร่ต่อกัน ครั้นต่อมากลับต้องพลัดพรากจากกัน “สัมโภาคะ” คือชายหญิงแสดงความรักใคร่ต่อกันด้วยกิริยาอันบ่งถึงความต้องการทางเพศและแรงราคะ

กาญจนา วิชญาปกรณ์ (2542ก) จำแนกลักษณะความรักในศฤงคารรสเป็น 2 ประเภท คือ วิประลัมภะและสัมโภาคะ โดย “วิประลัมภะ” แบ่งเป็น 2 ลักษณะคือ 1. ความรักที่ไม่สมหวัง หรือรักแล้วต้องพรากกัน และ 2. ความระทมทุกข์ของคู่รักที่ไม่สมหวัง และ “สัมโภาคะ” เป็นความรักที่สมหวัง สมปรารถนา อาจเพราะความเข้าใจกัน หรือเพราะพันอุปสรรคทั้งปวงแล้ว

กุสุมา รัชชมนณี (2534) จำแนกความรักเป็น 2 ประเภท คือ ความรักของผู้ที่อยู่อยู่ด้วยกัน (สัมภวะ) และความรักของผู้ที่อยู่ห่างจากกัน (วิประลัมภะ)

จากการศึกษาดังกล่าว จึงสรุปได้ว่า ศฤงคารรส คือรสรัก หรือความซาบซึ้งในความรัก โดยแบ่งเป็น 2 ประเภทคือ สัมภวะ คือ ความรักของผู้ที่อยู่ด้วยกัน และ วิประลัมภะ คือ ความรักของผู้ที่อยู่ห่างกัน อาจมีทั้งความสุขและความเศร้า ซึ่งความรักหรือความซาบซึ้งในรักที่เกิดขึ้นนั้นไม่ใช่ความรักแบบขู้สาวเพียงอย่างเดียวเท่านั้น นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นได้จากพฤติกรรมตัวละคร คำพูดของตัวละคร และการบรรยาย

“ความรักคืออำนาจหนึ่งในจิตใจมนุษย์ มีคุณและโทษเป็นที่ประจักษ์แก่ทุกคน ความรักนั้นอาจทำให้คนเลวกลายเป็นคนดีอย่างหาที่ติไม่ได้ แต่ในขณะเดียวกันก็สามารถทำให้ คนดีกลายเป็นคนเลวอย่างหาที่ชมไม่ได้เลยเช่นกัน ความรักจึงประหนึ่งมีคสองคมที่คมกริบทั้งสองด้าน” (ไชย ณ พล, 2539)

ความรักเป็นสิ่งมหัศจรรย์ที่เกิดขึ้นได้กับทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย ทุกชาติพันธุ์ มนุษย์รักได้ทุกอย่าง ทั้งรักมนุษย์ด้วยกันเอง รักสิ่งของ และรักในสิ่งที่เป็นามธรรม ความรักทำให้เกิดได้ทั้งความสุขและความทุกข์ ความรักจึงเป็นเสมือนความลึกลับที่ใคร ๆ ต่างค้นหาความหมายและศึกษาได้อย่างไม่รู้เบื่อ ความรักจึงหมายถึง ความรู้สึกที่เกิดขึ้นในจิตใจมนุษย์ที่ทำให้เกิดทั้งความสุขและความทุกข์ อันเป็นแรงผลักดันให้มนุษย์แสดงพฤติกรรมต่าง ๆ โดยจากการศึกษาเอกสารเรื่องความรัก ผู้วิจัย

ได้แบ่งความรักออกเป็น 3 ประเภทได้แก่ ความรักต่อบุคคล ความรักต่อสถาบัน และความรักต่อสิ่งอื่น ๆ

นันทยา ลำดวน (2531) กล่าวว่า “วรรณคดีการละครหรือวรรณคดีบทละคร เรียกเป็นศัพท์บัญญัติว่า “นาฏวรรณคดี” หมายถึง บทประพันธ์ที่เขียนขึ้นเพื่อใช้แสดงละคร และ วัชรีย์ รมยะนันท์ (2538) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการแต่งวรรณคดีการแสดงว่า “วรรณคดีการละครหรือวรรณคดีการแสดง มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความบันเทิง แบ่งเป็นประเภท ละคร โขน หนังใหญ่ และหุ่นเสภา” ดังนั้นวรรณคดีการละครหรือวรรณคดีบทละคร จึงมีความเกี่ยวข้องกับการละคร และการแสดงด้วย

สุนันทา โสรัจจ์ (2524) ได้กล่าวว่า “การแสดงเป็นศิลปะร่วม เป็นการรวมของศิลปะแขนงต่าง ๆ เช่น ดุริยางคศิลป์ นาฏศิลป์ จิตรศิลป์ และวรรณคดี โดยศิลปะต่าง ๆ เหล่านี้จะต้องประสานกันอย่างเหมาะสมกลมกลืน จึงจะเป็นละครที่ดี”

สุจิตรา จรจิตร (2547) ได้กล่าวถึงบทละครหรือบทประพันธ์ไว้ว่า บทละครหรือบทประพันธ์มักใช้ร้อยแก้วหรือร้อยกรองเป็นสื่อ ซึ่งอาจเป็นวรรณคดีในตัวเองด้วยศิลปะทางการประพันธ์ที่มีความไพเราะ มีคุณค่าทางวรรณศิลป์ สร้างสรรค์และยกระดับจิตใจของคนดู ก่อให้เกิดจินตนาการ หรือบางครั้งก็อาจเขียนบทประพันธ์เพื่อใช้ในการแสดงโดยเฉพาะ เช่น บทละครใน บทละครนอก เป็นต้น วรรณกรรมไทยมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับการแสดงมาตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน เนื้อหา

วรรณกรรมจะถูกนำไปใช้ในการแสดงต่าง ๆ ทั้งในส่วนของการนำไปทั้งหมด นำไปใช้บางตอนบางส่วน หรือนำไปดัดแปลง

กาญจนา วิชญาปกรณ์ (2542ข) ได้กล่าวถึงบทละครสรุปได้ว่า บทละคร (Drama) ประพันธ์ขึ้นมาเพื่อใช้ในการแสดง บทละครของไทยแต่เดิมคือบทละครใน และบทละครนอก ซึ่งต่อมาเรียกว่า บทละครรำ เช่น อิเหนา บทละครพูดรับรูปแบบมาจากตะวันตก หรือแปลมาจากตะวันตก นอกจากนี้ยังมีรูปแบบบทละครของไทยวิวัฒนาการแล้ว เช่น บทละครดึกดำบรรพ์ บทละครพันทาง เป็นต้น

เรื่องอิเหนาเป็นพงศาวดารชวา เมื่อสมัย พ.ศ.1800 ในพงศาวดารชวาเรียกชื่อว่า อิเหนา ปันหยี กรัดปาตี ชวาเรียกกันโดยทั่วไปว่า ปันหยี ต่อมาเรื่องอิเหนาแพร่หลายในดินแดนมลายูเนื่องจากชาวชวามาเล่นละครและหนังในเมืองมลายู พวกมลายูจึงนำมาเล่นบ้าง อิเหนาเข้ามาในไทยโดยการเล่าจากพวกข้าหลวงที่เป็นหญิงชวามลายูถวายให้เจ้าฟ้ากุณฑลและเจ้าฟ้ามงกุฎทรงพัง เจ้าฟ้าทั้งสองพระองค์ชอบพระทัยจึงทรงแต่งตั้งเป็นบทละครขึ้นพระองค์ละเรื่อง ชื่อว่า ดาหลัง และ อิเหนา เมื่อสมเด็จพระเจ้าบรมโกศได้ทอดพระเนตรเห็นก็ทรงชอบพระราชหฤทัย จึงโปรดให้นำมาเล่นเป็นละครใน ซึ่งละครเรื่องอิเหนาเป็นที่นิยม และได้รับการยกย่องกันว่าดีกว่าเรื่องดาหลัง ภายหลังต่อมาได้มีการแต่งบทละครอิเหนามาอีกหลายฉบับจากกวีหลายคน โดยบทละครเรื่องอิเหนาที่ได้รับความนิยมและได้รับการยกย่องมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนั้นคือ บทละครอิเหนา

พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย นับว่าเป็นวรรณคดีเรื่องหนึ่งที่มีความเพียบพร้อมทางด้านเนื้อหาและการใช้ภาษา จนได้รับการยกย่องจากวรรณคดีสโมสรว่าเป็นยอดของบทละคร มีปมของเรื่องเกี่ยวกับความรัก ตัวละครต่าง ๆ มีความเชื่อมโยงและเกี่ยวของสัมพันธ์กัน ประกอบกับเนื้อหาสาระของเรื่องมีลักษณะของความรักหลากหลายประเภท

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะวิเคราะห์ศฤงคารรสที่ปรากฏในบทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เพื่อให้ทราบถึงความรักประเภทต่าง ๆ จากศฤงคารรสที่ปรากฏในบทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์ศฤงคารรสที่ปรากฏในบทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

ความสำคัญของการวิจัย

ศฤงคารรสเป็นรสรวรรณคดีประเภทหนึ่งที่พบในบทละครอิเหนา ซึ่งการศึกษาศฤงคารรสทำให้ผู้ศึกษาเข้าใจอารมณ์ที่กวีถ่ายทอดผ่านบทประพันธ์ โดยการศึกษาศฤงคารรสในบทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

นภาลัย จะทำให้วรรณคดีเรื่องนี้มีคุณค่าในด้าน
การใช้ภาษามากยิ่งขึ้น

ขอบเขตของงานวิจัย

ขอบเขตด้านข้อมูล

ศึกษาจากบทละครเรื่องอิเหนา
พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้า
นภาลัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ใช้กรอบการวิเคราะห์ 3 ประเภทคือ
ความรักต่อบุคคล ความรักต่อสถาบัน และ
ความรักต่อสิ่งอื่น ๆ

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ใน 1 บทประพันธ์ อาจพบเนื้อหา
ที่ปรากฏประเภทของศตวรรษได้มากกว่า
1 ประเภท
2. ใน 1 บทประพันธ์ อาจพบรส
วรรณคดีในทฤษฎีวรรณคดีสันสกฤต
ได้มากกว่า 1 รส

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์
ศตวรรษที่ปรากฏในบทละครเรื่องอิเหนา
พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้า
นภาลัย โดยผู้วิจัยได้วิเคราะห์ตามกรอบการ
วิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ และนำเสนอแบบ
พรรณนาวิเคราะห์ ซึ่งมีวิธีการดำเนินการวิจัย
ดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

- 1.1 ผู้วิจัยได้อ่านบทละครเรื่องอิเหนา
พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศ
หล้านภาลัย ซึ่งมีจำนวนตอนทั้งหมด 445 ตอน
- 1.2 ศึกษารวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้อง
กับวรรณคดีการละคร บทละครเรื่องอิเหนา
ทฤษฎีวรรณคดีสันสกฤต ทฤษฎีรส ศตวรรษ
และความรัก

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

- 2.1 ศึกษาศตวรรษที่ปรากฏใน
บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในพระบาท
สมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
- 2.2 ดำเนินการวิเคราะห์หาศตวรรษ
- 2.3 จัดประเภทศตวรรษที่พบใน
บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในพระบาท
สมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยตามกรอบ
การวิจัยซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสารเกี่ยวกับ
ความรักและได้สรุปประเภทของความรักเป็น
3 ประเภท และนำมาเป็นกรอบการวิเคราะห์
ดังนี้ ความรักสามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภทคือ
1. ความรักต่อบุคคล 2. ความรักต่อสถาบัน
3. ความรักต่อสิ่งอื่น ๆ
- 2.4 สรุปผลการศึกษาและอภิปราย
ผลแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

บทละครเรื่องอิเหนาในพระราชนิพนธ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย นับได้ว่าเป็นยอดของบทละครที่ผู้คนในทุกยุคทุกสมัยต่างให้การยอมรับและสนใจในเรื่องที่ปมของเรื่องมาจากความรัก ตัวละครร้อยเรียงเกี่ยวกันไว้ด้วยความรักทั้งสิ้น ดังจะเห็นได้จากการพบศฤงคารลงในบทละครเรื่องอิเหนา ซึ่งจากการศึกษาวิเคราะห์ได้พบว่าความรักที่ปรากฏ มี 3 ประเภทคือ 1. ความรักต่อบุคคล 2. ความรักต่อสถาบัน และ 3. ความรักต่อสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

1. **ความรักต่อบุคคล** เป็นการแสดงความรักต่อมนุษย์ด้วยกัน มีความสัมพันธ์อันดี

๑. เมื่อนั้น

ได้ฟังบิดุเรศมารดา

อันพระคุณการุญเลี้ยงมา

ยังมีได้สนองเท้ายองเอยมาซ้ำให้

จะก้มหน้าไปรับความอาย

ก็ตามแต่ผลกรรมซึ่งทำมา

เหมือนหนึ่งลูกได้สนองคุณ

พระจงเสวยสวัสดิ์

ทูลแล้วถวายบังคมลา

ไปยังปราสาทแก้วแววไว

ระเด่นจินตะหราดวงสมร

ได้คิดยอกรสนองไป

ถึงดินแดนแผ่นฟ้าไม่เปรียบได้

ได้เคืองพระบาทา

ถึงจะวายชีวิตสังขาร

ไม่นำพาอาลัยแก่ชีวิ

ซึ่งการุญโปรดเกล้าเกิด

อย่ามีวิตกหฤทัย

พระบิดุเรศมารดาเป็นใหญ่

พี่เลี้ยงกำนัลในก็ตามมา ฯ

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2553)

บทประพันธ์นี้กล่าวถึงระเด่นจินตะหราที่ฟังพ่อแม่และตอบไปว่า พระคุณที่พ่อแม่เลี้ยงดูมา มากยิ่งกว่าแผ่นฟ้า ตนเองไม่ทันได้ตอบแทนแต่กลับทำให้ต้องทุกข์ใจ ตนจะยอมรับแม่จะต้องอายุหรือหากตายไปด้วยกรรมที่ได้ทำไว้ ก็ไม่เสียดายชีวิต จะขอตอบแทนพระคุณโดย

ต่อกัน คิดถึง ห่วงใย ประราธนาดี ในครอบครัว ลูกหลาน พี่น้อง ญาติมิตร เพื่อนฝูง รวมไปถึงความรักฉันชู้สาว ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็นความรักที่มีต่อบุพการี ความรักที่มีต่อลูก ความรักต่อญาติพี่น้อง ความรักแบบคู่รัก และรักเพื่อน พบทั้งสิ้นจำนวน 376 คำประพันธ์ คิดเป็นร้อยละ 90.60 โดยแยกได้เป็น 5 ประเภท ดังนี้

1.1 **รักต่อบุพการี** เป็นความรักที่ลูกมีต่อพ่อแม่ ซึ่งวิเคราะห์จากการใช้คำ พฤติกรรมตัวละครที่มีการแสดงออกถึงความคิดถึง ความห่วงใย และการตอบแทนพระคุณ พบ 5 คำประพันธ์ คิดเป็นร้อยละ 1.20 ดังตัวอย่างคำประพันธ์ต่อไปนี้

ขออย่าได้วิตกกังวลเลย แล้วลาพ่อแม่กลับไป ยังปราสาท จากการที่ระเด่นจินตะหารารู้สึกซาบซึ้งบุญคุณของพ่อแม่ที่มีต่อตน และจะขอตอบแทนพระคุณด้วยชีวิตของตนเองนั้น แสดงให้เห็นถึงความรักที่ลูกมีต่อพ่อแม่ ซึ่งตรงกับประเภทความรักต่อบุพการี

1.2 รักต่อลูก เป็นความรักที่พ่อแม่มีให้ต่อทายาท ทั้งทางสายเลือด การเคารพนับถือหรือตำแหน่ง ยกตัวอย่างเช่น ความรักที่พ่อแม่มีต่อลูก ความรักที่แม่มีต่อลูก

๑ เมื่อนั้น

ได้ทรงฟังลูกยาพาทิ
 สวมสอดคอดองค์ไอรสไว้
 เจ้าทุกข์ร้อนอย่างไรหลากใจนัก
 หรือมุ่งมาดปรารณาสิ่งอันใด
 เว้นไว้แต่ดาวเดือนตะวัน
 วานพ่อย่าว่าจะมรณา
 ด้วยรักเจ้าเท่าเทียมชีวิต

บทประพันธ์นี้กล่าวถึงพ่อที่ได้ฟังคำพูดของลูกก็แทบจะสิ้นสติด้วยความรักที่มีต่อลูก จึงได้กอดลูกไว้ แล้วร้องให้ ถามลูกไปว่ามีความทุกข์ร้อนใจอะไรให้เล่ามา อยากได้สิ่งใดพ่อกามาให้ได้ทั้งหมด ยกเว้นเพียงแค่วงจันทร์และดวงอาทิตย์เท่านั้น ลูกอย่าตายเลย หากตายพ่อกับแม่คงจะขาดใจด้วยความรักที่มีต่อลูกเท่าชีวิต

จะเห็นว่าบทประพันธ์นี้กล่าวถึงความรักที่มีต่อลูกอย่างชัดเจนมาก ลูกอยากได้สิ่งใดก็จะพ่อกามาให้ มีการใช้คำเรียกลูกว่า “ลูกรัก” มีการเปรียบเทียบความรักที่มีต่อลูกว่ารักเท่าชีวิต ทั้งการกระทำของตัวละคร

ความรักที่แม่เลี้ยงมีต่อลูก เป็นต้น ซึ่งแสดงได้จากถ้อยคำ พฤติกรรม ความคิดถึงความห่วงใย พบ 52 คำประพันธ์ คิดเป็นร้อยละ 12.53 ดังตัวอย่างคำประพันธ์ต่อไปนี้

พระบิดุราชมมาตุรงค์เรื่องศรี
 ดังจะสิ้นสมประดีด้วยความรัก
 ละอื่นให้วิตกเพียงอกหัก
 จงเล่าไปให้ประจักษ์ซึ่งจาบัลย์
 บิดาจะหาให้ดังไฟฝัน
 นอกนั้นจะให้สมอารมณ์คิด
 มารดาบิดุราจะขาดจิต
 ครรหรือวิปริตประหลาดใจ ฯ

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2553)

ที่สวมกอดลูกก็เป็นการแสดงออกถึงความรัก นอกจากนี้บทประพันธ์ยังแสดงให้เห็นถึงความรัก ความเมตตา ปรารณานิติที่มีต่อลูก เมื่อเห็นว่าลูกทุกข์ใจก็พร้อมจะช่วยเหลือให้ลูกคลายความทุกข์อีกด้วย

1.3 รักญาติพี่น้อง เป็นความรัก

ที่มีต่อบุคคลซึ่งเป็นญาติ หลาน พี่น้อง ทั้งทางสายเลือด ตำแหน่งฐานะ และการนับถือ โดยแสดงออกผ่านทางการใช้ถ้อยคำ ความรัก ความห่วงใย ความคิดถึง พบ 41 คำประพันธ์ คิดเป็นร้อยละ 9.88 ดังตัวอย่างคำประพันธ์ต่อไปนี้

๑ ครั้นถึงจึงวางเหนือตัก

แล้วบัญชาสั่งเสนา
ไล่ตั้งดาบเขนทอกคู่
กริชกระบี่เสนาเภาทัณฑ์
ประสันตาจงพาไปเที่ยวเล่น
ผูกมาให้ทรงจงสำราญ

แสนรักสนิทเสนาหา

เร่งจัดเครื่องเล่นมาทุกสิ่งอัน
ง้าวทวนธนูกันหย่น
ให้สมกันกับองค์พระกุมาร
ให้เป็นผาสุกเกษมศานต์
กิดาหย่นบริวารเร่งตามไป ฯ

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2553)

บทประพันธ์นี้กล่าวถึงอิเหนาเมื่อพบกับสียะตรา ก็อุ้มใส่ตัก รักสียะตราเป็นอย่างมาก แล้วสั่งให้เสนานำของเล่นมาให้สียะตราเล่นให้หมด แล้วสั่งให้ประสันตาพาไปเที่ยวเล่น ซ้ำมา ให้สียะตรามีความสุข โดยให้พี่เลี้ยงและบริวารตามไปเฝ้าดูแลด้วย

จะเห็นว่าอิเหนาให้ความรัก และเอาอกเอาใจสียะตราเป็นอย่างมาก พรารถนาให้สียะตรานั้นพึงพอใจและมีความสุข ซึ่งหากลำดับญาติแล้วอิเหนา และสียะตราเป็น

ลูกน้องกัน ความรักระหว่างลูกพี่ลูกน้อง จึงจัดเป็น ความรักต่อญาติพี่น้องนั่นเอง

1.4 รักแบบคู่รัก เป็นความรัก

ที่บุคคลมีต่อบุคคลแบบคู่รัก ชู้สาว โดยแสดงออกผ่านคำพูด พฤติกรรม ความลุ่มหลงเพื่อละเมอ เราร้อนในจิตใจ ความคิดถึง ความห่วงหา การเกี่ยวพาราสี รวมไปถึงบทอัศจรรย์ พบ 268 คำประพันธ์ คิดเป็นร้อยละ 64.58 ดังตัวอย่างคำประพันธ์ต่อไปนี้

๑ เมื่อนั้น

เหลียวไปรับไหวเทวี
งามจริงยิ่งเทพนิมิต
เสโทไหลหลังทั้งกายา
กรกอดอนุชาที่ตกลง
แต่เวียนจูบสียะตราयाใจ
ความรักรุ่มจิตพิศวง
ไม่เป็นอารมณ์สมประดี

ระเด่นมนตรีเรื่องศรี

ภูมีคูนางไม่วางตา
ให้คิดเสียดายเป็นหนักหนา
สะบัดปลายเกศาเฝ้าองไป
จะรู้สึกพระองค์ก็หาไม่
สำคัญพระทัยว่าเทวี
จนลืมองค์สืมาายนางโฉมศรี
ภูมีหลงขบขึ้นฉับพลัน ฯ

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2553)

บทประพันธ์นี้กล่าวถึงอิเหนาที่หันไปรับไหว้นางบุษบา เมื่อได้พบก็มองดูนางบุษบาอย่างไม่ละสายตา ด้วยความงามของบุษบาที่เหมือนดังเทพเป็นผู้สร้าง ก็นึกเสียดายเป็นอย่างมาก เหนือไหล่ทั่วทั้งกาย แขนที่กอดสียะตรา อยู่ก็ตกลง ไม่รู้สึกตัว บังคับตัวเองไม่ได้ เอาแต่จูบสียะตราด้วยหลงคิดไปว่าเป็นนางบุษบา ความรักที่เกิดขึ้นในใจล้วนปรี่จึงทำให้ลืมตัว ลืมอาย ไม่มีสติรู้ตัว เพลอขับลำน้าออกมา ซึ่ง

๑ เมื่อนั้น

กอดสองพี่เลี้ยงโศกา
เราพลัดพรากจากเมืองมาด้วยกัน
เป็นเพื่อนทุกซัเพื่อนยากลำบากใจ
ร่ำพลางทางกล่าววาจา
แอดหมิ่งพี่ซ้าทั้งสองนี้
จะตามไปด้วยหรือมิได้
เคยร่วมสุขร่วมทุกข์ด้วยกันมา

บทประพันธ์นี้กล่าวถึงนางแอดหมิ่งอรสา ที่เมื่อรู้ว่าต้องจากกับนางพี่เลี้ยงก็โศกเศร้า เสียใจ ด้วยตนเองและพี่เลี้ยงร่วมเดินทางกัน มาจากบ้านเมืองรอนแรมในป่ามาด้วยกัน เป็นเสมือนเพื่อนทุกซัเพื่อนยากไม่เคยต้องห่างกัน เลย พุดไปนางก็ร้องไห้ อ้อนวอนทเวาขอ นำพี่เลี้ยงไปด้วย บทประพันธ์นี้ แสดงให้เห็นถึงความผูกพัน รักใคร่กัน ระหว่งนางแอดหมิ่งดิ หลอรสากับพี่เลี้ยง ที่เป็นดังเพื่อนที่ร่วมทุกข์ ร่วมสุขกันมาโดยตลอด จึงจัดว่าเป็นการแสดง ถึงความรักต่อเพื่อนนั่นเอง

อาการอิเหนาเมื่อได้พบบุษบานั้น เป็นการแสดงให้เห็นถึงอาการของคนที่ถูกหลุมรักอย่างมาก บทประพันธ์นี้จึงจัดว่าเป็นบทประพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึงความรักแบบซู้สาว

1.5 รักเพื่อน เป็นความรัก

ความปรารถนาดี ความห่วงใย ที่มีต่อเพื่อน มิตรสหาย ที่มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน พบ 10 คำประพันธ์ คิดเป็นร้อยละ 2.41 ดังตัวอย่างคำประพันธ์ต่อไปนี้

แอดหมิ่งดิหลอรสา
กัลยาครวญคร่ำรำไร
ดัดต้นอรัญญาป่าใหญ่
ไม่เคยไกลสักทิวาราตรี
ดูก่อนทเวาในราตรี
ก็เนาในศิริปะตาปา
เทพไทจงโปรดเกศา
สองราจะใคร่ไปด้วยกัน ฯ

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2553)

2. ความรักต่อสถาบัน เป็นความรัก

ที่ไม่เจาะจงที่ตัวบุคคล เป็นความรักที่มีต่อสถาบันกษัตริย์ ผู้ปกครองแคว้น เมือง ประเทศ หรือส่วนใดส่วนหนึ่งของสถาบัน แสดงได้จากความปรารถนาดี ความจงรักภักดี ความเสียสละ ได้แก่ ความรักต่อสถาบันกษัตริย์ หรือผู้บังคับบัญชา ความรักต่อประชาชน หรือผู้บังคับบัญชา และความรักชาติ ถิ่นฐาน บ้านเมือง พบทั้งสิ้น จำนวน 31 คำประพันธ์ คิดเป็นร้อยละ 7.47 โดยแยกได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้

2.1 รักสถาบันกษัตริย์หรือผู้บังคับบัญชา เป็นความเคารพรักต่อสถาบันกษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ ผู้ปกครอง

๑ บัดนั้น

กับทั้งเหล่าเสนามนตรี

ให้จัดแจงแต่งตัวทั้งแปดร้อย

พาไปเฝ้าพระองค์ทรงธรรม์

บทประพันธ์นี้กล่าวถึงมหาเสนาอำมาตย์ที่มีบุตร ต่างนำลูกมาถวายตัวเป็นผู้ติดตามรับใช้พระกุมาร รวม ๆ แล้วประมาณ 800 คน ซึ่งการถวายตัวเข้ารับใช้สถาบันกษัตริย์นั้น ไม่ได้เป็นการบังคับ แต่เป็นความเต็มใจของพ่อแม่ ที่แสดงออกถึงความจงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์ด้วยการมอบลูก ซึ่งนับว่าเป็นสิ่งที่รักที่สุดในชีวิตให้แก่สถาบัน

๑ ขอถวายบังคมพระอัยกา

หลานนี้ขอถวายอภิวันท์

ข้าวยากหมากพลูอย่าให้แพง

ให้ข้าศึกนึกเกรงฤทธิ์

บทประพันธ์นี้กล่าวถึงเมื่อกะหรัตตะปาตี ขอพร โดยขอพรให้ของในเมืองราคาไม่แพง ฝนอย่าแล้ง หากมีข้าศึกก็ขอให้เกรงกลัว ขอให้ประชาชนอยู่อย่างมีความสุข ซึ่งจากการคำกล่าวขอพรนี้ เป็นการขอพรเพื่อประชาชน ให้ประชาชนอยู่ดีมีสุข จึงนับว่าเป็นการแสดงถึงความรักที่มีต่อประชาชนนั่นเอง

แวนแคว้น เจ้านาย พบ 22 คำประพันธ์ คิดเป็นร้อยละ 5.30 ดังตัวอย่างคำประพันธ์ต่อไปนี้

จึงมหาอำมาตย์ทั้งสี่

แต่บรรดาที่มีบุตรนั้น

ล้วนน้อยน้อยหน้าตาคนสัน

ถวายเป็นข้าขวัญพระกุมาร ฯ

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2553)

กษัตริย์เพื่อแสดงถึงความจงรักภักดีนั่นเอง

2.2 รักประชาชนหรือผู้ใต้บังคับบัญชา เป็นความรักที่สถาบันหรือส่วนใดส่วนหนึ่งของสถาบัน รัก เมตตา ปราบปราม หรือหวังใย ต่อประชาชนหรือผู้ใต้บังคับบัญชา พบ 5 คำประพันธ์ คิดเป็นร้อยละ 1.20 ดังตัวอย่างคำประพันธ์ต่อไปนี้

สถิตยั้งชั้นฟ้ากระยาหงัน

จะได้ครองเขตชั้นฟ้าธานี

ฝนฟ้าอย่าให้แล้งเกษมศรี

สุขเกษมเปรมปรีดีไปด้วยกัน ฯ

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2553)

2.3 รักชาติ ถิ่นฐานบ้านเมือง

เป็นความรักและหวงแหนต่อชาติ แผ่นดิน หรือถิ่นฐานบ้านเกิด พบ 4 คำประพันธ์ คิดเป็นร้อยละ 0.96 ดังตัวอย่างคำประพันธ์ต่อไปนี้

๑ เมื่อนั้น

จึงตอบว่าทหารชาญชัย
แต่ข้าหากภักดีมาอาสา
ยังไม่เห็นฤทธิไกรว่าใครดี
อันพระราชบุตรโถมยง
ไม่ควรคู่ด้วยระตูดำซำ
ตั้งเอาปัดมาปนวิเชียรช่วง
ควรแต่เป็นข้าฝ่าละออง

อุณากรรณรัศมีศรีไส
ก็มีไม้ตรีภูกอยู่ในบุรี
ถึงจะม้วยชีวาไม่ถอยหนี
อย่าเพื่อพาที่อหังการ
เป็นวงศ์เทวีอุบลัญญา
ตั้งกากับราชหงส์ทอง
จะพาดวงมณีให้ศรีหมอง
ท่านคิดตริภักตรองให้จงดี ฯ

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2553)

บทประพันธ์นี้กล่าวถึงอุณากรรณที่ตอบศัตรูกลับไปว่า ทหารที่เมืองนี้ก็มีแต่ตนเองนี้เองที่อาสาบครั้งนี้ ถึงแม้จะต้องตายก็ไม่ขอหนีไม่ยอมแพ้ ซึ่งคำกล่าวนี้แสดงให้เห็นถึงความต้องการปกป้องบ้านเมือง แม้ต้องแลกด้วยชีวิตก็ยอม จึงนับว่าเป็นแสดงถึงความรักชาติบ้านเมืองนั่นเอง

๑ เมื่อนั้น

กราบบาทบังคมประนมกร
พระก็เป็นเอกองค์พงศัษตรีย์
ไม่ควรคู่สู้รบกับโจรไพร
ถ้าฉวยเพลิงพล้ำลิซำร้าย
ให้แต่คนชำนานูการสงคราม

นวลนางตราสสายสมร
ภูธรอย่าได้เสด็จไป
ดำรงราชสมบัติบุรีใหญ่
ถึงมาตรแมนมีชัยก็ไม่งาม
จะเสียดศอตากลางสนาม
ยกทัพติดตามไปต่อตี ฯ

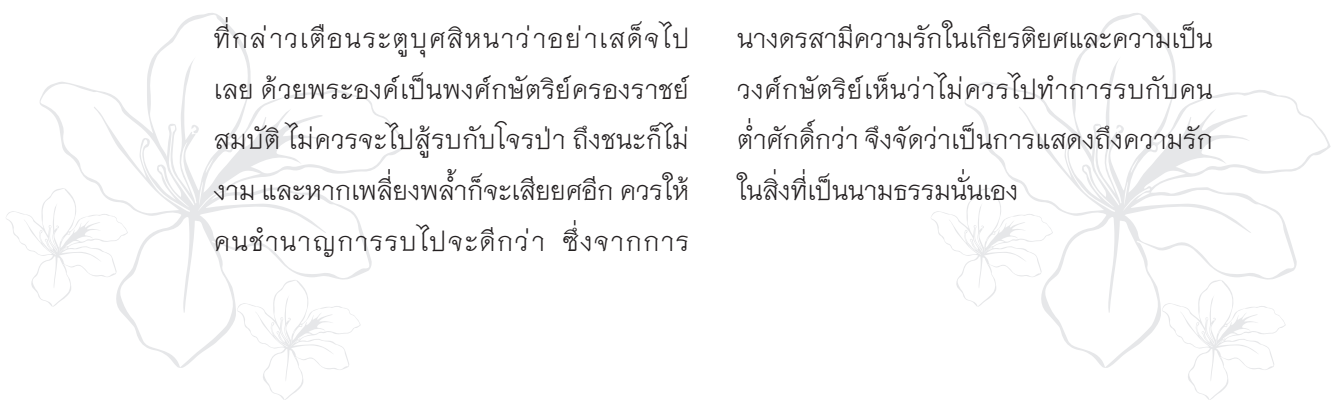
(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2553)

บทประพันธ์นี้กล่าวถึงนางตราสที่กล่าวเตือนระตูบุคลิหนวว่าอย่าเสด็จไปเลย ด้วยพระองค์เป็นพงศัษตรีย์ครองราชย์สมบัติ ไม่ควรจะไปสู้รบกับโจรป่า ถึงชนะก็ไม่งาม และหากเพลิงพล้ำก็จะเสียดศอก ควรให้คนชำนานูการรบไปจะดีกว่า ซึ่งจากการ

3. ความรักต่อสิ่งอื่น ๆ เป็นความรักที่ไม่ได้เกิดต่อตัวบุคคลหรือสถาบัน พบทั้งสิ้นจำนวน 8 คำประพันธ์ คิดเป็นร้อยละ 1.93 โดยแยกได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้

3.1 รักในสิ่งที่เป็นามธรรม เป็นความรักที่มีต่อสิ่งที่เป็นนามธรรม จับต้องไม่ได้ เช่น รักในเกียรติ ศักดิ์ศรี เป็นต้น พบ 7 คำประพันธ์ คิดเป็นร้อยละ 1.69 ดังตัวอย่างคำประพันธ์ต่อไปนี้

ที่นางตราสแนะนำดังกล่าว แสดงให้เห็นว่านางตราสมีความรักในเกียรติยศและความเป็นวงศ์ษตรีย์ เห็นว่าไม่ควรไปทำการรบกับคนต่ำศักดิ์กว่า จึงจัดว่าเป็นการแสดงถึงความรักในสิ่งที่เป็นามธรรมนั่นเอง

3.2 รักสิ่งของ เป็นความรัก พบ 1 คำประพันธ์ คิดเป็นร้อยละ 0.24 ดัง
ความหวงแหนที่มีต่อสิ่งของที่ตนเองเป็นเจ้าของ ตัวอย่างคำประพันธ์ต่อไปนี้

๑ เมื่อนั้น	ระเด่นมนตรีตอบบายัน
ถึงจะรักอาวุธทั้งนั้น	ไม่เท่ากริชเทวัญเล่มนี้
รักนักเห็นบอญไม่รู้ขาด	จึงอาจเอาเปรียบกับรักพี่
ครั้งถึงประศุพระบุรี	ที่นี้จะแลลับตา
จะตามไปส่งด้วยมิตรจิต	พี่คิดถึงบ้างอย่าลืมซ้ำ
สิ่งใดที่ได้จ่านรรจา	อย่าลืมสัญญาที่ว่าไว้ ฯ

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2553)

บทประพันธ์นี้มีการกล่าวถึงกริชของอิเหนาที่พกติดตัวอยู่ตลอด โดยจากการที่อิเหนาได้การกล่าววาทนเองชอบอาวุธทุกชนิด แต่ก็ไม่เท่ากริชเล่มนี้ ที่ตนเองเห็นติดกายอยู่ไม่เคยห่าง จึงเป็นการแสดงให้เห็นถึงความรักที่มีต่อกริชจนถึงกับเห็นติดอยู่ไม่เคยห่างกาย บทประพันธ์นี้จึงแสดงให้เห็นถึงความรักที่มีต่อสิ่งของนั่นเอง

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ศตยคารรสที่ปรากฏในบทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พบคำประพันธ์ที่เป็นศตยคารรสจำนวน 415 คำประพันธ์ โดยสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้ ความรักต่อบุคคล พบศตยคารรสจำนวน 376 คำประพันธ์ คิดเป็นร้อยละ 90.60 ความรักต่อสถาบัน พบศตยคารรสจำนวน 31 คำประพันธ์ คิดเป็นร้อยละ 7.47 และความรักต่อสิ่งอื่น ๆ พบศตยคารรสจำนวน 8 คำประพันธ์ คิดเป็นร้อยละ 1.93 โดยความรักต่อบุคคล พบความรัก 5 ประเภทคือ 1. ความรักต่อบุพการี

2. ความรักต่อลูก 3. ความรักต่อญาติพี่น้อง 4. ความรักแบบชู้สาว 5. ความรักเพื่อน ความรักต่อสถาบัน พบความรัก 3 ประเภทคือ 1. รักสถาบันกษัตริย์หรือผู้บังคับบัญชา 2. รักประชาชนหรือผู้ใต้บังคับบัญชา 3. รักชาติ ถิ่นฐานบ้านเมือง และความรักต่อสิ่งอื่น ๆ พบความรัก 2 ประเภทคือ 1. รักในสิ่งที่เป็นนามธรรม 2. รักสิ่งของ จากผลการวิเคราะห์พบความรักแบบชู้สาวมากที่สุด โดยพบทั้งสิ้น 268 คำประพันธ์ คิดเป็นร้อยละ 64.58 รองลงมาคือ ความรักต่อลูก 52 คำประพันธ์ คิดเป็นร้อยละ 12.53 ความรักต่อญาติพี่น้อง 41 คำประพันธ์ คิดเป็นร้อยละ 9.88 รักสถาบันกษัตริย์หรือผู้บังคับบัญชา 22 คำประพันธ์ คิดเป็นร้อยละ 5.30 รักเพื่อน 10 คำประพันธ์ คิดเป็นร้อยละ 2.41 รักในสิ่งที่เป็นนามธรรม 7 คำประพันธ์ คิดเป็นร้อยละ 1.69 รักบุพการี 5 คำประพันธ์ คิดเป็นร้อยละ 1.20 รักประชาชน 5 คำประพันธ์ คิดเป็นร้อยละ 1.20 รักชาติ 4 คำประพันธ์ คิดเป็นร้อยละ 0.96 และรักสิ่งของ 1 คำประพันธ์ คิดเป็นร้อยละ 0.24 ตามลำดับ

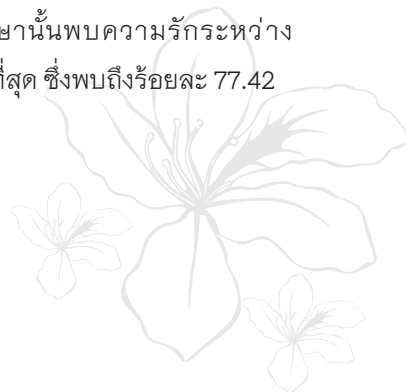
การอภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ศตงคารรสที่ปรากฏในบทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทำให้ได้ทราบว่าบทละครเรื่องนี้มุ่งแสดงเนื้อหาเกี่ยวกับความรักต่อบุคคล โดยพบว่าปรากฏความรักต่อบุคคลมากถึงร้อยละ 90.56 ซึ่งความรักต่อบุคคลที่ชัดเจนที่สุดคือความรักแบบชู้สาว พบมากถึงร้อยละ 64.58 รองลงมาคือความรักต่อลูก ร้อยละ 12.53 และความรักต่อญาติพี่น้องร้อยละ 9.88 ตามลำดับ

การศึกษาวิเคราะห์บทละครเรื่องนี้ทำให้ผู้วิจัยได้ทราบถึงความสำคัญของศตงคารรสซึ่งเป็นรสวรรณคดีสันสกฤตที่มีความสำคัญและพบได้มากในบทประพันธ์ ซึ่งสอดคล้องกับงานเขียนของ กุสุมา รักษมณี (2538) ที่ได้กล่าวว่า ศตงคารรส เป็นปฏิกิริยาทางอารมณ์ที่เกิดจากการรับรู้ความรักของตัวละคร เป็นรสที่เด่นที่สุดในวรรณคดีสันสกฤต ประการหนึ่งเพราะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความรัก (กามะ) เป็นเนื้อหาที่แสดง ปुरुษารถะ (เป้าหมายของชีวิต) อีกประการหนึ่ง เพราะเชื้อต่อการดำเนินเรื่องให้น่าสนใจชวนติดตาม นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภัสร์ธีรา ฉลองเดช (2548) ที่ได้วิเคราะห์รสวรรณคดีที่ปรากฏในนิทานเวตาล ฉบับกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ ตามทฤษฎีวรรณคดีสันสกฤต และพบว่าศตงคารรสเป็นรสวรรณคดีที่ปรากฏอยู่มากที่สุด

นอกจากนี้ศตงคารรสยังเป็นรสที่ทำให้เกิดรสเสริมอื่น ๆ ซึ่งสอดคล้องกับงานเขียนของ กุสุมา รักษมณี (2534) ที่ได้กล่าวว่า ภาวะหลักในวรรณคดีมี 4 ภาวะได้แก่ ศตงคารรส เราทรรส วีรรส และศานตรส ทั้ง 4 คือรสหลัก ซึ่งอาจทำให้เกิดรสเสริมอื่น ๆ ตามมาก็ได้ ซึ่งก็มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระคำพล จันทร์โท และพระลอยแดงอิม (2549) ที่ได้วิเคราะห์รสวรรณคดีที่ปรากฏในวรรณกรรมพระพุทศศาสนาเรื่อง ลีลาวดี ของธรรมโฆษ ซึ่งจากการศึกษานั้นพบว่า ศตงคารรส มีผลส่งต่อให้เกิดการแสดงพฤติกรรมของตัวละคร และก่อให้เกิดรสเสริมอื่น ๆ ตามมาเช่นเดียวกัน

เมื่อผู้วิจัยแยกประเภทความรักในศตงคารรสที่ปรากฏในบทละครเรื่องอิเหนาออกมา ได้ปรากฏความรักหลากหลายรูปแบบ โดยเรียงลำดับตามจำนวนที่พบมากที่สุดได้ดังนี้ 1. ความรักแบบคู่รัก 2. ความรักต่อลูก 3. ความรักต่อญาติพี่น้อง 4. ความรักต่อสถาบันกษัตริย์ 5. ความรักต่อเพื่อน 6. ความรักในสิ่งที่เป็นนามธรรม 7. ความรักต่อบุพการี 8. ความรักต่อประชาชน 9. ความรักต่อชาติ และ 10. ความรักต่อสิ่งของ ซึ่งจากการวิเคราะห์ดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าความรักแบบคู่รักนั้นปรากฏสูงสุดถึงร้อยละ 64.58 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ญาณีศา จิตตางกูร (2558) ที่ได้ศึกษาเรื่อง วรรณกรรมนิราศของสุนทรภู่ : การวิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับความรัก โดยจากการศึกษานั้นพบความรักระหว่างชายกับหญิงมากที่สุด ซึ่งพบถึงร้อยละ 77.42

จากการศึกษาวิเคราะห์ผลการวิจัย และความสอดคล้องของเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ แสดงให้เห็นว่า ศตวรรษวรรษมีบทบาทสำคัญในวรรณกรรมเป็นตัวขับเคลื่อนเรื่องราวต่าง ๆ และก่อให้เกิดพฤติกรรมของตัวละคร ซึ่งผู้รับสารสามารถรับรู้ผ่านตัวอักษรและการแสดง โดยการรับรู้และเกิดอารมณ์สะท้อนใจนับเป็นคุณค่าของวรรณกรรมเรื่องนั้น ๆ โดยความรักที่พบในวรรณกรรมมากและบ่อยที่สุดคือความรักแบบซู้สาว นอกจากนี้แล้วการศึกษายทละครเรื่องอิเหนายังทำให้ผู้วิจัยเห็นถึงความงามด้านการใช้ภาษาที่ก่อให้เกิดศตวรรษ ซึ่งทำให้เห็นถึงคุณค่าด้านการใช้ภาษาของบทละครเรื่องนี้มากยิ่งขึ้น

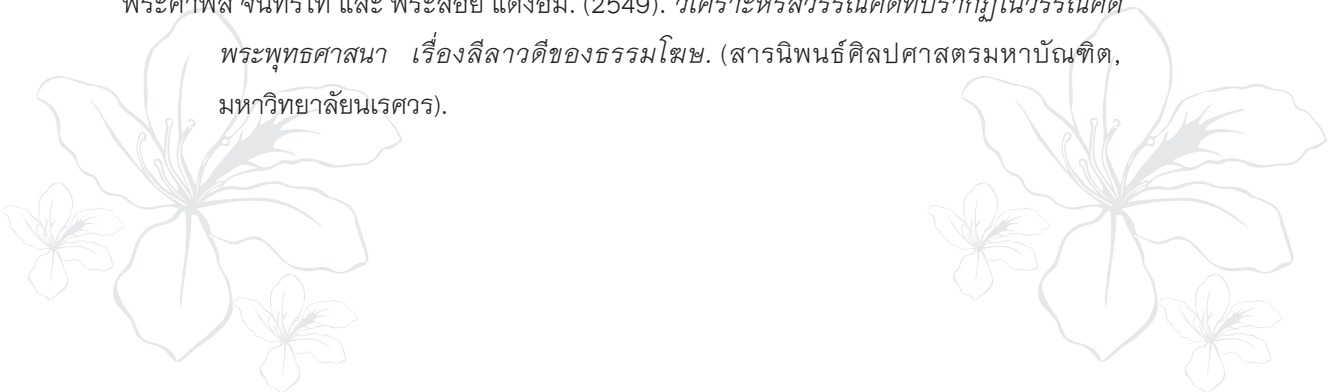
เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา วิชญาปกรณ์. (2542ก). *ทฤษฎีวรรณคดี*. พิษณุโลก: ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- กาญจนา วิชญาปกรณ์. (2542ข). *แนวทางการวิจัยวรรณคดี*. พิษณุโลก: ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- กฤษมา รัชมณี. (2534). *การวิเคราะห์วรรณคดีไทยตามทฤษฎีวรรณคดีสันสกฤต*. กรุงเทพฯ: คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ไชย ณ พล. (2539). *จิตวิทยาแห่งความรัก การเลือกคู่ และการอยู่คนเดียว*. กรุงเทพฯ: Truth Authorization Institute.
- ญาณิตา จิตตางกูร (2558). *วรรณกรรมนิราศของสุนทรภู่: การวิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับความรัก*. (ปริญญาณิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยนเรศวร).
- นันทยา ลำดวน. (2531). *วรรณคดีการละคร*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- พระคำพล จันทรโท และ พระลอย แดงอ้อม. (2549). *วิเคราะห์วรรณคดีที่ปรากฏในวรรณคดีพระพุทธศาสนา เรื่องสี่สาวดีของธรรมโฆษ*. (สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยนเรศวร).

ข้อเสนอแนะ

นอกจากการวิเคราะห์เรื่องศตวรรษที่ปรากฏในบทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย แล้ว วิชยานิพนธ์นี้ยังสามารถใช้เป็นแนวทางศึกษาวิเคราะห์เพิ่มเติมในด้านอื่น ๆ ดังต่อไปนี้

1. ควรมีการศึกษาวิเคราะห์ถ้อยคำที่แสดงให้เห็นถึงความรัก
2. ควรมีการศึกษาวิเคราะห์ถ้อยคำที่ใช้เรียกบุคคลอื่นเป็นที่รัก
3. ควรมีการศึกษาวิเคราะห์คุณค่าทางวรรณศิลป์

- พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย. (2553). *บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ใน พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย*. กรุงเทพฯ: บรรณกิจ 1991.
- ภัสร์ธีรา ฉลองเดช. (2548). *วิเคราะห์สวรรณคดีที่ปรากฏในนิทานเวตาล ฉบับพระนิพนธ์ กรมหมื่นพิทยาลงกรณตามทฤษฎีวรรณคดีสันสกฤต*. (ปริญญาานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยทักษิณ).
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- วิชัย รมยะนันท์. (2538). *วิวัฒนาการวรรณคดีไทย*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โครงการตำรา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สนม ครุฑเมือง. (2527). *ความรู้พื้นฐานทางวรรณคดี*. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สมเกียรติ รัชมณี. (2551). *ภาษาวรรณศิลป์*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สุจิตรา จรจิตร. (2547). *มนุษย์กับวรรณกรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- สุนันทา ไสร์จจ. (2524). *เอกสารประกอบการสอนรายวิชาวรรณคดีการละคร*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

